

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-61>

УДК 330.1: 338.2

Богдан ДЕРГАЛЮК

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

<https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>

e-mail: b_dergaliuk@ukr.net

Ольга КОЖЕМЯЧЕНКО

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

<https://orcid.org/0000-0001-8732-6596>

e-mail: koolga@ukr.net

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано, що безпеку підприємства слід розглядати з позиції стану захищеності, який проявляється у можливості розвитку підприємства з урахуванням існуючої ресурсної бази. Система економічної безпеки повинна не суперечити загальній концепції та стратегічному вектору розвитку суб'єкта господарювання, при цьому мати відповідні елементи які є цілісними та структурованими між собою у формі відповідних відносин. Виокремлено функцій системи економічної безпеки. Виходячи з функцій та завдань розвиток системи економічної безпеки підприємства повинен відповідати означеним принципам, які є умовами та правилами для досягнення поставленої мети. До основних принципів розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств віднесено принципи: відповідності, інтегрованості, безперервності, гнучкості, комплексності, раціональності, цілеспрямованості, доцільності, адаптивності. Запропоновано організаційне забезпечення системи економічної безпеки промислового підприємства, що передбачає послідовність трьох етапів. По-перше, визначення особливостей промислової галузі підприємства, по-друге, забезпечення ефективної нейтралізації загроз економічній безпеці промислового підприємства за рахунок розроблення комплексу заходів із забезпечення економічної безпеки; по-третьє, оперативне управління системою економічної безпеки промислового підприємства, з урахуванням впливу факторів оточуючого середовища та адаптивної спроможності підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, промислові підприємства, система економічної безпеки, принципи та функції системи економічної безпеки підприємства.

Bogdan DERGALIUK, Olga KOZHEMYACHENKO

National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

It is justified that the security of the enterprise should be considered from the position of the state of security, which is manifested in the possibility of the development of the enterprise, taking into account the existing resource base. The system of economic security should not contradict the general concept and strategic vector of development of the economic entity, while having appropriate elements that are integral and structured among themselves in the form of appropriate relations. The functions of the economic security system are singled out: monitoring the state of the enterprise's functioning environment for the presence of threats and dangers; preparatory function; an analytical function that allows you to evaluate the received information; the development of preventive measures, which in a certain period of time make it possible to adjust them to ensure the final goal; competitive intelligence, which is the analysis of competitors' activities to identify strengths and weaknesses for further adjustment of the company's development strategy. Based on the functions and tasks, the development of the economic security system of the enterprise must comply with the specified principles, which are the conditions and rules for achieving the set goal. The main principles of the development of the system of economic security of industrial enterprises include the following principles: conformity, integration, continuity, flexibility, complexity, rationality, purposefulness, expediency, adaptability. The organizational support of the system of economic security of an industrial enterprise is proposed, which involves a sequence of three stages. Firstly, the definition of the characteristics of the industrial sector of the enterprise, secondly, ensuring the effective neutralization of threats to the economic security of the industrial enterprise due to the development of a set of measures to ensure economic security and recommendations for their implementation in the practical activities of the enterprise in modern conditions; thirdly, operational management of the system of economic security of the industrial enterprise, taking into account the influence of environmental factors and the adaptive capacity of the enterprise.

Keywords: economic security, industrial enterprises, system of economic security, principles and functions of the system of economic security of the enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Розвиток суб'єктів господарювання в умовах зростання динамічності ринку, глобалізаційних процесів в економіці, збільшення рівня конкуренції спонукає вітчизняні підприємства до пошуку та впровадженню заходів щодо захисту своїх економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях. Тому система економічної безпеки підприємств повинна бути ключовим напрямом стратегічного управління суб'єктами господарювання. Особливо гостро ці проблеми постануть перед підприємствами в період повоєнного відновлення та розвитку держави. Тому вже сьогодні підприємства повинні формувати

відповідні стратегічні напрями забезпечення економічної безпеки з урахуванням майбутніх конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питаннями забезпечення економічної безпеки промислових підприємств приділено значну увагу серед вітчизняних та закордонних вчених. Серед основних дослідників, які займалися питаннями методологічної та практичної реалізації економічної безпеки на підприємствах можна виокремити роботи О. Ареф'євої, М. Бердар, О. Вовк, Н. Гуляєва, С. Довбня, І. Доценко, О. Ілляшенко, Г. Козаченко, М. Копитко, О. Ляшенко, І. Отенко, В. Пономаренко, Г. Ситник, С. Тульчинської, С. Шкарлет та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проте, зважаючи на вагомий внесок авторів у питання розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств, актуальним залишаються питання її забезпечення в сучасних умовах з урахуванням повоєнного відновлення економіки держави.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у обґрунтуванні методичних засад розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу.

Проаналізувавши дослідження вчених, які займаються питаннями безпеки підприємств, можна зазначити, що безпеку слід розглядати з позиції стану захищеності, який проявляється у можливості розвитку підприємства з урахуванням існуючої ресурсної бази. Іншими словами можна сказати, що це стан розвитку суб'єкта господарювання.

Не зважаючи на різноманітність підходів щодо розвитку системи економічної безпеки підприємства, існують суттєві відмінності у розробленні необхідних заходів щодо її забезпечення. Такі відмінності виокремлюються в залежності від специфіки галузі функціонування підприємства, його виробничо-економічного стану, регіональної приналежності та інше. Всі ці аспекти необхідно максимально враховувати при впровадженні заходів щодо економічної безпеки на кожному окремому підприємстві. Система економічної безпеки повинна не суперечити загальній концепції та стратегічному вектору розвитку суб'єкта господарювання, при цьому мати відповідні елементи які є цілісними та структурованими між собою у формі відповідних відносин [3].

Цільова спрямованість має суттєве значення для розвитку та впровадження ефективної системи економічної безпеки тому повинна мати цілі, перелік того, що необхідно здійснити для досягнення цих цілей, завдання, які необхідно вирішити для цього, виокремленні відповідні функції системи економічної безпеки. До функцій системи економічної безпеки доцільно віднести [2]:

- моніторинг стану середовища функціонування підприємства на наявність загроз та небезпек;
- підготовчу функцію, яка реалізується за рахунок збору аналітичного масиву для здійснення оцінювання та прогнозування стану підприємства;
- аналітичну функцію, яка дозволяє оцінити отриману інформацію, виявити ризики та загрози, визначити тенденції розвитку подій з урахуванням поточного стану суб'єкта господарювання;
- розробку превентивних заходів, які в певний проміжок часу дають змогу корегувати їх для забезпечення кінцевої мети;
- конкурентну розвідку, що представляє собою заходи аналізу діяльності конкурентів для виокремлення сильних та слабких сторін для подальшого корегування стратегії розвитку підприємства.

Перелік відповідних функцій може бути збільшений або зменшений в залежності від мети формування системи економічної безпеки та кінцевого результату її розробки.

Такі функції реалізуються на основі виконання відповідних завдань, до яких можна віднести:

- своєчасне виявлення негативних загроз в діяльності підприємства;
- формування ефективного механізму щодо протидії встановленим загрозам;
- організація системи захисту особистих даних та комерційної таємниці на підприємстві;
- ефективна взаємодія з різними органами влади та службами в питаннях забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства;
- впровадження сучасних технологій для захисту цифрового контенту в діяльності підприємства;
- охорона матеріальної бази.

Основою забезпечення економічної безпеки підприємства є власні ресурси, проте за їх відсутності або обмеженості доцільно залучати зовнішні джерела.

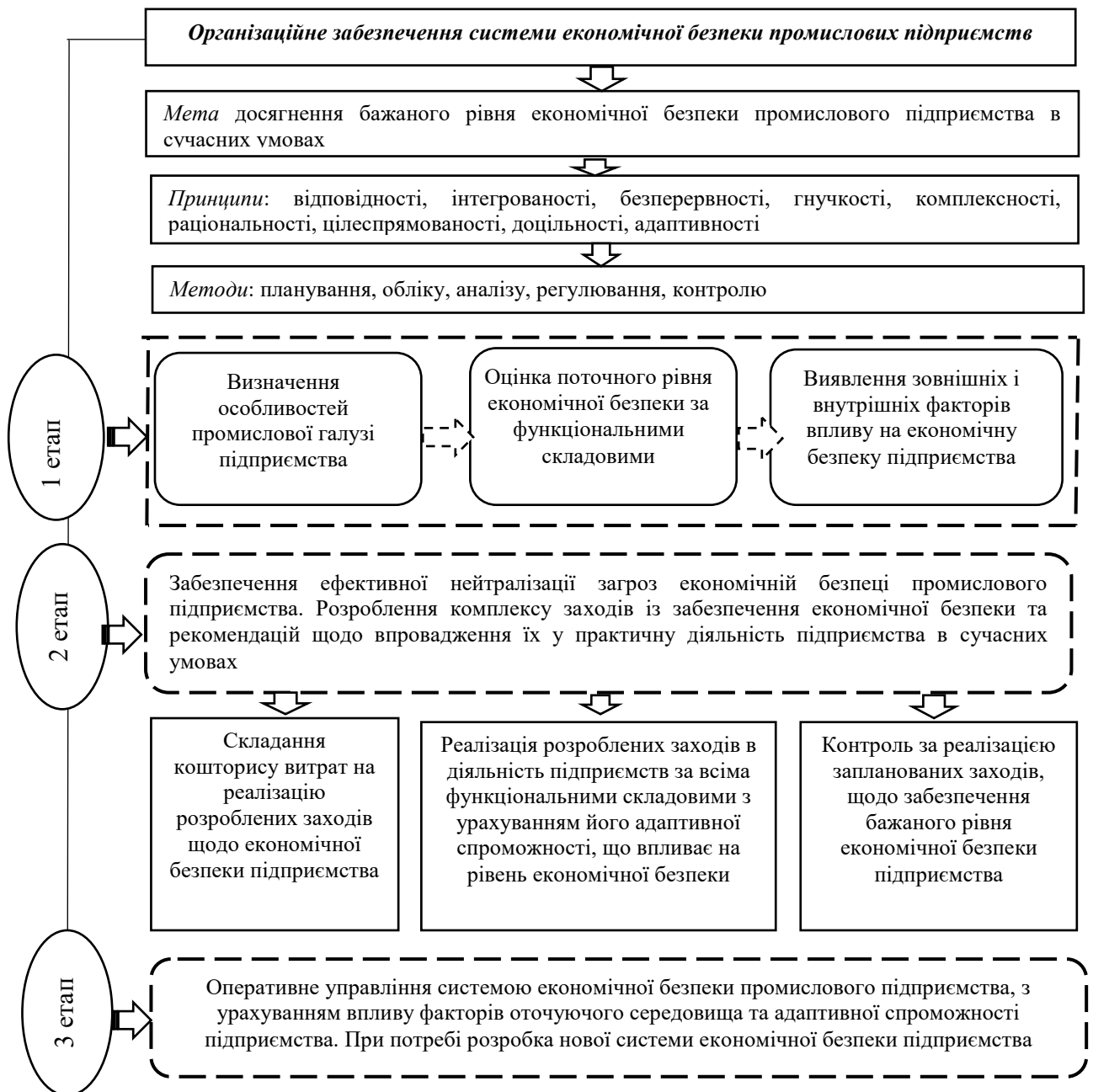

Рис. 1. Узагальнена організаційна схема формування системи економічної безпеки промислового підприємства в сучасних умовах

Джерело: узагальнено авторами на основі [1; 6]

Виходячи з функцій та завдань розвиток системи економічної безпеки підприємства повинен відповідати означеним принципам, які є умовами та правилами для досягнення поставленої мети. До основних принципів розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств відносяться [4]:

- принцип відповідності, за яким формування системи повинно враховувати особливості стану фінансово-господарської діяльності, динаміку оточуючого середовища, конкурентні позиції;
- принцип інтегрованості, який характеризує впровадження функцій системи безпеки в структуру підприємства в залежності від умов його господарювання та організаційної структури;
- принцип безперервності, який характеризує необхідність постійного здійснення оцінки та реалізації управлінських рішень в сфері забезпечення безпеки на постійній основі;
- принцип гнучкості, що характеризує можливість адаптації підприємства до зміни середовища з корегуванням його стратегічного розвитку;
- принцип комплексності, який визначає реалізацію заходів виходячи з оцінки їх впливу на всі функціональні складові системи;
- принцип раціональності, за яким необхідно розробляти варіативність безпекоорієнтованих заходів, для обрання найбільш оптимального виходячи з позиції витрати-результат;

- принцип цілеспрямованості, який характеризує орієнтацію на досягнення поставленої мети на основі існуючого ресурсного та організаційного забезпечення;
- принцип доцільності, згідно якого витрати на реалізацію безпеки орієнтованих заходів не можуть перевищувати можливі втрати від настання загрози;
- принцип адаптивності, який характеризує спроможність підприємства швидко реагувати на вплив зовнішнього середовища з мінімальними втратами.

Дотримання означених принципів сприятиме досягненню поставленої мети щодо розвитку системи економічної безпеки підприємства в сучасних умовах. Як зазначалося раніше, заходи економічної безпеки повинні враховувати особливості галузевого функціонування підприємств. Організація системи економічної безпеки промислових підприємств повинна враховувати особливості типу продукції, регіональної приналежності та масштабів виробництва. Даний процес можна згрупувати у три етапи, кожен з яких має певну кількість послідовних дій, що забезпечують його виконання [1]. Узагальнено схему організаційного забезпечення розвитку системи економічної безпеки промислових підприємств в сучасних умовах наведено на рис. 1.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

На першому етапі організації системи економічної безпеки промислових підприємств доцільно виокремити галузеві особливості, визначити масштаби діяльності, проаналізувати організаційно-управлінську структуру підприємства. Здійснити оцінку поточного стану фінансово-економічної та виробничої діяльності підприємства. Виокремити фактори, які впливають на стан розвитку підприємства, оцінити їх силу впливу на результуючий показник (прибуток) в діяльності. Здійснити оцінку поточного рівня економічної безпеки підприємства з визначенням сильних та слабких сторін, для подальшого корегування стратегії розвитку.

На другому етапі здійснюється нейтралізація або мінімізація виявлених загроз та ризиків. Такі дії відбуваються за рахунок розробки певного комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки з урахуванням раніше виявлених проблемних місць. Проводиться економічне обґрунтування запропонованих заходів з конкретизацією джерел фінансування в порівнянні зі шкодою, яка може бути завдана загрозами в поточному періоді.

Наступним кроком є практичне впровадження запропонованих заходів з подальшим їх контролем та моніторингом. За потреби проводиться корегування реалізації заходів в певний проміжок часу (точки контролю), які були визначені при розробці плану практичного їх впровадження з метою контролю ефективності їх реалізації та відповідності бажаним результатам.

Література

1. Бабіна Н. О. Економіко-фінансова безпека підприємств України як елемент фінансової безпеки держави в контексті інтеграційних процесів. Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. С. 185-206.
2. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2013. Т. 14, № 2. С. 138-145.
3. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.
4. Козаченко Г. В. Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Київ : Лібра, 2003. 280с.
5. Ляшов Д. О. Проблеми забезпечення економічної безпеки на підприємствах в умовах військових дій на сході України. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2017. С. 89-95.
6. Тульчинська С. О. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств: Київ, 2018. 170 с.

Reference

1. Babina N. O. Ekonomiko-finansova bezpeka pidpriemstv Ukraini yak element finansovoi bezpeki dergavi v konteksti integrasiinih procesiv [Economic and financial security of Ukrainian enterprises as an element of the financial security of the state in the context of integration processes]. Cherkasy: Publisher Yu. A. Chabanenko, 2018. P. 185-206.
2. Vasyliiev, O.V., Meita, V.I. Formuvannia systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu promyslovykh pidpriemstv [Formation of the economic security management system of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi analiz*—Economic analysis, 2013. 2,138-145p.
3. Ilyashenko O.V. Mehanizmi sistemi ekonomichnoi bezpeki pidpriemstva [Mechanisms of the system of economic security of the enterprise]: monograph. Kharkiv: Machulin, 2016. 504 p.
4. Kozachenko G.V. Ponomarev V. P., O. M. Lyashenko Ekonomichna bezpeka pidpriemstva sytnist ta mehanizm zabezpechenya [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of providing]. Kyiv: 2003. 280 p.
5. Lyashov D. O. Problemi zabezpecheniya ekonomichnoi bezpeki na pidpraemstvah v umovah viiskovih diy na shodi Ukraini [Problems of ensuring economic security at enterprises in the conditions of military operations in eastern Ukraine]. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2017. P. 89-95.
6. Tulchynska, S.O., Chornii, B.P., and Saloid, S.V. Mekhanizm otsiniuvannia zaluchennia investitsiinykh resursiv yak zasib zabezpechenia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv [The evaluation mechanism of attracting investment resources as a means of ensuring the economic security of industrial enterprises]. 2018. 170 p.